

Valerii Budak. Patriotic education of young people crossing the prize of Vasil Sukhomlinski ideas

The problem of patriotic education has always occupied one of the prominent places in the scientific searches of various scholars and public figures. Their research, methodological work contributed to laying the foundations of patriotic education at one time in institutions of pre-school education and general education institutions. Modern scientific research in the field of patriotic education reveals concrete realities of social life in Ukraine in the XXI century, taking into account the current situation in the country. It should be determined that Vasil Sukhomlynsky was a passionate successor to patriotic themes in the pedagogical practice of the twentieth century. It is clear that the education of the younger generation in the spirit of love for the Motherland, the willingness to become her defense, her work to achieve prosperity of the country - a task that stands today for modern educators. It is known that Vasil Sukhomlynsky devoted his life to bringing up children of post-war years. Given this, Vasil Sukhomlynsky's pedagogical assets are becoming even more relevant both for those who are already working and for those who teach future educators in higher education.

The purpose of the article is to analyze the works of the outstanding teacher Vasil Sukhomlynsky on the problem of the patriotic upbringing of the young generation and the definition of its components.

We emphasize that V. Sukhomlynsky wrote a lot about patriotism and patriotic education, but, in our opinion, the following components of patriotism - love, duty, and loyalty were identified through the theme. It should be noted that patriotism must be effective, therefore, from a young citizen, society expects active patriotism. It should be recognized that the pedagogical activity of a great teacher is permeated with methodological guidance on the education of a sense of love, a respectful attitude to the natural wealth of his native country.

Do not bypass Vasil Sukhomlynsky in his writings and the importance of his mother tongue in the patriotic upbringing of the younger generation. Much attention was paid to educating young people in labor traditions.

Proceeding from the above, one can formulate a system of components of patriotic education by Vasil Sukhomlynsky and implement it in educational institutions of different levels. A prerequisite for this is the reader's willingness to carry out patriotic education for such components, since each of the teachers gives his interpretation of the ideas of Vasil Sukhomlynsky.

Key words: patriot, patriotic upbringing, motherland, citizen, Vasily Sukhomlynsky.

УДК 378.011.3-051

Надія ГОЛУБИЦЬКА

*викладач кафедри теорії та методики музичної освіти,
хорового співу і диригування факультету мистецтв
імені Анатолія Авдієвського НПУ імені М. П. Драгоманова
м. Київ, Україна
e-mail: nadijkago@gmail.com*

**ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ ЕТНОПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ
МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ
В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

У статті розглянуті основні функції етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, які обґрунтовані у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського. Виокремлено функції: цілепокладання; функція розуміння; функція постановки й розв'язання етнопедагогічних задач і проблем; функція рефлексії; творча функція. Наголошується на нерозривному взаємозв'язку і взаємопроникненні означених функцій, що, з одного боку, передбачено спрямованістю інтелектуальних процесів майбутнього вчителя музики на засвоєння цінностей української народної педагогіки, з іншого боку, значенням і роллю означених цінностей як основи формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва.

Ключові слова: етнопедагогічна культура, майбутні вчителі музичного мистецтва, педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського.

З позиції сьогодення не втрачає актуальності, а набуває все більшого значення творча спадщина В. О. Сухомлинського. Адже педагогічний доробок В. О. Сухомлинського значно вплинув на становлення нової освітньої парадигми, на розвиток теорії педагогічної праці та підготовки майбутнього вчителя-вихователя. У його педагогічній

спадщині («Розмова з молодим директором», «Методика виховання колективу», «Сто порад вчителю» та ін.) викладені міркування про різні аспекти педагогічної діяльності вчителя, окреслені основні функції, принципи і стилі його діяльності. У своїх творах відомий педагог фактично накреслив професіограму творчої особистості

вчителя, що має бути взірцем для підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва в умовах розбудови нової національної школи України.

Основою педагогічної діяльності В. О. Сухомлинський вважав творчу роботу вчителя, що полягає, великою мірою, в умінні розуміти та відчувати душу дитини. Творчий вчитель, як зазначав В. О. Сухомлинський, – не лише той, хто відповідно освічений та добре знає свій предмет. Перш за все, вчительська професія – це людинознавство, тобто постійне проникнення в складний «духовний світ людини, що ніколи не припиняється» [5, 33]. З цього приводу він великого значення надавав слову вчителя як інструменту сугестивного впливу на учнів. Адже мистецтво навчання й виховання включає, насамперед, мистецтво спілкування, мистецтво «звертатися до людського серця».

Важливого значення В. О. Сухомлинський надавав етнокультурному вихованню молодого покоління, він закликав учителів плекати рідну мову, берегти її. Майбутнім учителям учений радив багато читати, оскільки неможливо бути «педагогом, наставником, якщо у вас немає свого – неповторного, глибокого особистого життя у світі книг» [5, 34]. Великий педагог підкреслював важливість особистісної позиції вчителя, і як зазначав І. Зязюн, це залежить від знань, що не просто «передаються холодним авторитетом в аудиторію, а викладаються як свій погляд на світ» [1, 103]. З цього приводу В. Сухомлинський неодноразово зазначав, що стає «майстром педагогічної праці зазвичай лише той, хто відчув себе дослідником» [4, 471], хто активно рухає вперед педагогічну науку.

З цієї позиції доцільно розглянути основні функції етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва, що є важливим аспектом дослідницької роботи студентів. Доречно підкреслити, що цей процес передбачає інтегрування певних функцій, притаманних як етнопедагогічному мисленню, так і етнопедагогічній свідомості. Зокрема, до таких функцій належать функції, тотожні загальним мисленнєво-інтелектуальним процесам особистості: функція цілепокладання; функція розуміння; функція постановки й розв'язання етнопедагогічних задач і проблем; функція рефлексії; творча функція.

Функція цілепокладання відповідає за вектор мотиваційної спрямованості особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва щодо власного соціального статусу та професійного становлення в якості компетентного фахівця у галузі музичної педагогіки та виконавства, що є результатом досягнення мети освітнього процесу музично-

педагогічного ВНЗ. Означений вектор, обумовлений функцією цілепокладання, формується згідно послідовних стадій мотиваційного процесу особистості та включає такі мотиваційні утворення: пізнавальні інтереси у галузі музичної педагогіки та виконавства, української етнопедагогіки загалом і української етномузичної педагогіки зокрема; художньо-естетичні потреби щодо вивчення, опрацювання, практичного застосування у фаховій діяльності та виконання різних жанрів українського музичного фольклору й українського національного мистецтва; психологічну установку на набуття й постійне розширення обсягу знань і умінь у галузі музичної педагогіки та виконавства, української етнопедагогіки і української етномузичної педагогіки; психологічну готовність до застосування у творчій діяльності комплексу методів і засобів української етнопедагогіки в синтезі з методами, засобами і прийомами мистецького навчання як основи фахової компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Розглядаючи стадії мотиваційного процесу передбачає обов'язкове врахування емоційного чинника на основі встановленої єдності у психолого-педагогічній сфері щодо особистісних емоційних, інтелектуальних і, зокрема, пізнавальних процесів. С. Рубінштейн, зазначаючи про нерозривність інтелектуальних та емоційних процесів, стверджував, що «...справжньою конкретною одиницею психічної свідомості є цілісний акт відображення суб'єкта суб'єктом. Це утворення складне за своїм змістом, воно завжди включає у тій чи іншій мірі єдність двох протилежних компонентів – знання й ставлення, інтелектуального й «афективного», з яких то один, то інший виступає в якості переважаючого» [3, 145].

Функція розуміння як провідна функція етнопедагогічного мислення, що відповідає за набуття, повноцінне засвоєння знань української етнопедагогіки та української етномузичної педагогіки, уміння оперувати ними та правильно застосувувати, є основою процесу формування етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва. Ця функція забезпечує безперервність процесу розширення інтелектуального досвіду студента через постійне внесення, додавання й зберігання нових етнопедагогічних знань у «скарбницю» власного знаннєвого багажу. Означена функція базується на комплексі мисленнєвих дій та операцій аналізу й синтезу, а також порівняння, конкретизації, класифікації, абстрагування, узагальнення та ін.

Як і функція цілепокладання, функція розуміння не просто нерозривно пов'язана із емоційною сферою особистості, а знаходиться із нею у

прямо пропорційній залежності: чим яскравішим є позитивне емоційне супроводження набуття етнопедагогічних знань, умінь і навичок, тим більш ефективним є процес і результат їх формування та засвоєння.

Функція рефлексії є об'єднуючою як для взаємозв'язку етнопедагогічного мислення й етнопедагогічної свідомості у змісті мистецької освіти, так і взаємозв'язку між усіма елементами етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва в цілому. Адже ця функція відповідає за осмислене, усвідомлене ставлення студентів до формування кожної із складових цілісної системи досліджуваного феномена.

У той же час, функція рефлексії обумовлює поступове фахове становлення майбутнього педагога-музиканта, забезпечуючи на певних етапах «зупинку потоку свідомості», а також «аналіз його змісту» [2, 237]. Етнопедагогічна ж рефлексія дозволяє усвідомлювати доцільність застосування засобів і методів української народної педагогіки у процесі фахової діяльності вчителя музичного мистецтва, аналізувати результати їх застосування, а також рівень результативності варіативного об'єднання означених методів і засобів із методами, засобами і прийомами мистецького навчання.

Творча функція щільно пов'язана з розвитком пізнавальної активності майбутніх учителів музичного мистецтва, їх самостійності в художньо-творчій діяльності, які сприяють формуванню емпатійності, гнучкості, що ґрунтується на індивідуально-особистісному підході до досягнення музичних творів, потребі виявлення у музиці засобів ефективного спілкування, становлення творчо-індивідуального стилю педагогічної роботи, на що неодноразово наголошував В. О. Сухомлинський. Нерозривний взаємозв'язок і взаємопроникнення всіх виокремлених функцій визначається, з одного боку, спрямованістю інтелектуальних процесів майбутнього вчителя музики на засвоєння цінностей української народної педагогіки, з іншого боку, значенням і роллю означених цінностей як основи для формування його етнопедагогічної культури.

Розробляючи послідовну систему поглядів на феномен етнопедагогічної культури, В. О. Сухомлинський розглядав її як складову частину загальної культури вчителя. Вчений стверджував, що узагальнені знання про структуру педагогічної діяльності виключають неправомірні рішення, дозволяють діяти без зайвих затрат енергії, без зайвих проб та помилок. У діяльності вчителя як у фокусі сходяться усі ниточки, що йдуть від психолого-педагогічної науки, реалізуються в кінці кінців усі здобуті нею знання, вміння та навички. З

цього приводу В. О. Сухомлинський зазначав, що все закладене вчителем, – оживає у людських стосунках, у живому пориві думок та емоцій, що й загалом, формує особистість у подальшому житті.

Учений неодноразово підкреслював, що створення творчої атмосфери у навчальній роботі з учнями на уроках чи у позакласній роботі сприяє пануванню заохочення, підтримки найменших їх спроб до творчо-самостійних дій, вираження власних думок, висловлення своїх суджень тощо. У процесі цієї роботи перед учителем постає «складне завдання, вирішити яке можна багатьма способами, та у виборі способу, у втіленні теоретичної істини саме живою людською думкою якраз і полягає творча праця вчителя» [5, 10].

Доречно зазначити, що важливим фактором успішної діяльності вчителя музичного мистецтва є його емоційна привабливість, адже його зовнішність сприймається у комплексі та цілісності всіх його ознак. Увага учнів зосереджується не тільки на тому, що говорить викладач, а й на його зовнішньому виразі почуттів, (мімічних та пантомімічних рухах), на що неодноразово звертав увагу В. О. Сухомлинський [4].

Для вирішення основних завдань педагогічної діяльності дуже важливим є досвід В. О. Сухомлинського, адже він виділив основні складові цього феномена, а саме:

- гуманізм – ставлення до учнів як найвищої цінності, яка проявляється наявністю у вчителя доброти, любові, милосердя, чуйності, емпатії;
- професіоналізм – глибоке знання вчителем навчального предмету, його методик, сучасних технологій, досягнень педагогіки, психології, мистецтвознавства;
- педагогічні здібності – комунікабельність, інтуїція, нав'ювання, оптимізм, здатність до творчості, тощо;
- педагогічна взаємодія – професійний такт вчителя, культура мовлення та спілкування з учнями, етнопедагогічна культура, врахування психофізичних особливостей учнів.

У роботах В. О. Сухомлинського чітко викладене положення про те, що управляти процесом опанування та удосконалення педагогічної діяльності вчителя – означає забезпечити реалізацію його творчого особистісного потенціалу. Вчений обґрунтовує положення про творчу природу педагогічної діяльності та розкриває структуру професійної культури вчителя: «Питання, що запалює іскру творчості, виникає тоді, коли ти хочеш бачити свою справу, свою працю, результати своєї праці кращими, ніж вони є зараз, коли тобі не дає спокою думка: чому твої зусилля не призводять

до того, до чого б вони здавалось би повинні привести?» [4, 491].

Фактично В. О. Сухомлинський розробив теоретичну систему вдосконалення педагогічної майстерності вчителя, науково обґрунтував та перевіряв на практиці форми та методи її організації, показав можливість та доцільність реалізації в умовах конкретного педагогічного колекти-

ву – Павлишської середньої школи. Він не лише ефективно розробляв власні положення, добираючи до них конкретні форми та методи практичної реалізації, а й знаходив нові творчі форми роботи вчителів з учнями. Тому педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського з плином часу не втрачає свої привабливості, цінності та актуальності.

Список використаних джерел

1. Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: наук.-метод. посібник /Іван Андрійович Зязюн. – К.: МАУП, 2000. – 312 с.
2. Кашапов М. М. Психология профессионального педагогического мышления (методология, теория, практика) / под ред. М. М. Кашапова. – М.: Изд-во «Институт психологии РАН», 2003. – 398 с.
3. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии /Сергей Леонидович Рубинштейн. СПб.: Питер Ком, 2002. 720 с. – (Мастера психологии).
4. Сухомлинский В. А. Методика воспитания коллектива /собр. соч. в 5-ти т. / Василий Александрович Сухомлинский. – К., 1979. – т.1 – с. 427-668.
5. Сухомлинский В. А. Сто советов учителю /Василий Александрович Сухомлинский. – К.: Рад. школа, 1984. – 254 с.

References

1. Zyazyun I. A. Pedagogikadobra: idealy i realii: metod. posobiye / Ivan Andreyevich Zyazyun. – K.: MAUP, 2000. – 312 s.
2. Kashapov M. M. Psikhologiya professional'nogo pedagogicheskogo myshleniya (metodologiya, teoriya, praktika) / podred. N. N. Kashapova. – M.: Izd-vo «Institut psikhologii RAN», 2003. – 398 s.
3. Rubinshteyn S. L. Osnovy obshchey psikhologii / Sergey Leonidovich Rubinshteyn. – SPb.: Piter Kom, 2002. – 720 s. – (Masterya psikhologii).
4. Sukhomlinskiy V. A. Metodika vospitaniya kollektiva / sobr. soch. v 5-ti t. / Vasiliy Aleksandrovich Sukhomlinskiy. – M., 1979. – T.1 – s. 427-668.
5. Sukhomlinskiy V. A. Stos ovetov uchitelyu / Vasiliy Aleksandrovich Sukhomlinskiy. – M.: Sov. shkola, 1984. – 254 s.

Голубицкая Н. А. Основные функции этнопедагогической культуры будущего учителя музыки в педагогическом наследии В. А. Сухомлинского

В статье рассмотрены основные функции этнопедагогической культуры будущих учителей музыкального искусства, обоснованные в педагогическом наследии В. А. Сухомлинского. Выделены функции: целеполагания; функция понимания; функция постановки и решения этнопедагогических задач и проблем; функция рефлексии; творческая функция. Отмечается неразрывная взаимосвязь и взаимопроникновение указанных функций, что, с одной стороны, предусмотрено направленностью интеллектуальных процессов будущего учителя музыки на усвоение ценностей украинской народной педагогики, с другой стороны, значением и ролью указанных ценностей как основы формирования этнопедагогической культуры будущих учителей музыкального искусства.

Ключевые слова: этнопедагогическая культура, будущее учителя музыкального искусства, педагогическое наследие В. А. Сухомлинского.

Nadiya Golubitska. The main functions of the ethnopedagogical culture of the future music teacher in the pedagogical heritage of V. A. Sukhomlinsky

The article considers the main functions of the ethnopedagogical culture of future teachers of musical art, based on the pedagogical heritage. V.A.Sukhomlinsky. Functions: goal-setting; function of understanding; the function of setting and solving ethno-pedagogical problems and problems; the function of reflection; creative function. The inseparable interconnection and interpenetration of these functions are noted, which, on the one hand, provides for the orientation of the intellectual processes of the future teacher of music to the acquisition of the values of Ukrainian folk pedagogy, on the other hand, the significance and role of these values as the basis for the formation of the ethnopedagogical culture of future teachers of musical art.

Key words: ethnopedagogical culture, future teachers of musical art, pedagogical heritage V. A. Sukhomlinsky.